

Doğum, ölüm, hiçlik, iktidar ve post-linguistik üzerine vızıldamalar

Doç. Dr. Araştırmanı Öneririm

İçindekiler

Giriş	3
Farkındalığın ürettikleri	3
Dehşetin galibiyeti	4
Post-linguistik sonuç	5

Giriş

Zygmunt Bauman, "Ölümsüzlük Ölümlülük ve Diğer Hayat Stratejileri" kitabına, ölüm bilgisi üzerine farkındalığımızı değerlendirerek başlar. İnsan bilinci, bilinçli olduğunun farkında. Her canlı bilgi edinme sürecinden geçer ancak bu sürecin farkında olan tek canlı, insan.

Şeylerin farkındalığı, insan için şeylerin farkında olmaktan ötededir çünkü insan, şeyleri fark eden algının da farkındadır ve bu, şeylerin varlığını doğrulamaya yönelik yargıları kendine yöneltmesine de sebep olur. Masanın üstünde bir bardak vardır. O bardak neden oradadır? Kim koymuştur? Muhtemelen ben koymuşumdur. İçi dolu olmayan ama ıslak duran bu bardaktan muhtemelen su içtim ve ardından bardağı orada bıraktım. Masanın üzerinde başka bir şey görmediğime göre, masanın üzerinde bardaktan başka bir şey yoktur diyebilirim.

Farkındalığın ürettikleri

Farkındalık, fark edilen şeyleri anlamak, "kavramak" için kavramları gerektirir. Bir şeylerin farkında olmak onları anlayabildiğimiz anlamına gelmez, hatta çoğu zaman anlaşılacak için anlatılan kavramlar o kadar karmaşıklaşır ki, farkındalık halimizden öteye gidemeyiz, elimizde hâlâ karman çorman bir "algı birikintisi" kalır. Bu algı birikintilerini en iyi şekilde anlamak amacıyla kavramlara dönüştürürüz, daha doğrusu, algılanan şeyi algılanan diğer şeylerden ayırt edebilmek için bir kavram içine sıkıştırırız. Masa, bardak, yokluk ve su birer kavramdır örneğin, algı birikintisinin bazı kısımlarının tanımlara tabi tutularak kavramlaştırılması sonucu anlaşılabilir hâle gelmesidir. Bu kavramlar hep birlikte aklımızda bir şeyler canlandırır, algı birikintilerimizin ortaklıklarına refere ederler. Kavramlar ile oluşturulan kompleks sistemlere dil deriz. Dil, algı birikintisinin sistematik olarak hapsedilmesidir.

Bauman'dan devam edelim. Bauman, kitabında, ölümün algınamayacağından bahseder. Ölüm diğer şey'ler gibi değildir; bardak, su ve masadan farklıdır, bu kavramların demir atabileceği bir şeyler olduğuna, buna karşın ölümün böyle bir şeye sahip olmadığına işaret eder Bauman. Ölüm, masada bir şeyin olmamasıyla veya masanın olmamasıyla, yoklukla eşittir. Yokluk, hiçlik ve ölüm kavramları, tecrübe edilemeyen durumlar için üretilmiş kavramlardır, Bauman ölüm kavramının içinin boş olduğunu söyleyerek aradaki farkı göstermeye niyetlenir ancak bu kavramlar da en az diğer kavramlar kadar doludur, sadece, kavramların içini doldurduğumuz algı birikintisi, algılanandan değil, algılanmayandan doğar.

Hiçlik, tasavvur edilemeyen bir durumdur. Ölüm tecrübesi akılda canlandırılmaz zira hiçbir şey benzemediği varsayılır, buna rağmen ölüm, "soğuk", "karanlık", "yalnızlık" gibi sayısız başka kavramla algı düzeyinden anlama düzeyine geçer. Her bir kavram, algı düzeyinden anlama düzeyine geçiş durumudur aslında fakat bu durumda saydığımız kavramlar algılanmayan bir algı birikintisinden doğduğundan, anlama düzeyinde yeniden üretilmek durumundadır. Anlama düzeyinde yeniden üretilen kavramlar sadece bunlar değildir; betimleme, kavramları yeniden üretmek için kullanılan araçlardan biridir ve insan aklının yaratıcılığı konusunda şaşırtıcı derecede önemli örnekler sağlar -buna karşın kavramsallaştırma, bu yazının temelini oluşturacak şekilde, algı düzeyindeki düşüncüyü hapsederek kavramdan ibaret kılar zira algı birikintisi tek başına "ifade eder" nitelikte değildir, kavramsallaştırmaya sebep de bu yüzdendir, öteki'ye ifade etme amacına yöneliktir ve bu yönelim daha önce de incelediğimiz gibi iktidar üzerinden şekillenir.

Öteki vurgumuz oldukça önemli. Yukarıda farkındalığın anlamaya yetmediğinden üretilen kavramlar için birinci tekil şahıs kullanırken burada öteki'ye başvurmamızın nedeni, insanın, kavramsallaştırma sonucu kendi düşüncesine karşı yabancılaşması ve düşüncesinden ayrılıp ötekileşmesidir. Öncelikle insan, bu sürecin tamamının farkındadır. Algımız çalışır, algı birikintimiz yani düşüncelerimiz ortaya çıkar fakat bu düşünceler anlaşılmasa haldedir "anlamsızdır", ortaya çıkan şey, (bu bağlamda şey kelimesini tercih etmek ne kadar doğru tartışmaya açık ama doğrudan kelimeleri şüpheye açtığımızdan kelime tercihi epey zorlaşıyor) ifade edilenin ilkel halidir. Düşüncelerimizi elde ettikten sonra, bu düşüncelerin anlaşılması için onları kavramlara sıkıştırırız, algıladıklarımızı kavramlara hapsederek onları anlaşılır hâle getiririz. Bizim için anlaşılabilir olan ifade edilebilir olandır ancak ifade etmek için kullandığımız kavramların

ortak anlam taşıdığı bir yanılgıdır; aynı kavramların kültürler ve bireyler arasında farklı düşüncelere, farklı algı birikintilerine referans yapması, çağrışım farklılığı probleminin makro ve mikro düzeyidir.

Şimdi yabancılaşmaya gelelim. "İlkel" algı birikintimiz, mikro ve makro düzeyde içinde bulunduğu kavram ile farklılaştı ve bizim yüklediğimiz anlamlara da refere eder oldu yani ifadeye yönelik itencimiz, birey ve kültür bazında kontrol edilir oldu. Daha önce kavramsallaştırmanın "sözlükler" ve "anlam ataması" şeklinde iki yöntemi olduğunu daha önce başka bir yazıda ileri sürmüştük. Sözlükler basittir, buna rağmen bizim kendi düşüncemize tamamen referans yapmakta yetersiz kaldıkları pekçok durum vardır, buna Türkçedeki yansıma sözcükler örnek gösterilebilir. "Bıdır" örneğin, bu kelime, bu yazının yazarına ve daha pek fazla kişiye "tatlılık" çağrıştırırken Ahmed Vefik Paşa, Lehce-ı Osmani eserinde bu kelimeye "gıcırta sesi" anlamını yüklemiştir, 1952 tarihli Milliyet gazetesinde "çocuk sesi" olarak tanımlanmıştır, Türk Dil Kurumu ise "bıdır bıdır" ikilemesini "sürekli ve hızlı bir biçimde" olarak tanımlamaktadır. Anlam ataması kavramların toplumsal karşılığıdır, örneğin "eşcinselliği veya daha genel haliyle heteronormatif olmayan her durumu çağrıştıran" kavramlar, her bireyden her topluma ötekileştirme/şeytanlaştırma ve normalleştirme açısından değişiklikler gösterir.

Mikro ve makro düzeyde kavramsallaştırma yöntemleri ile örneklendirdiğimiz bu süreçte görülen, algı birikintimizi ifade etmeye yönelik kavramsallaştırma girişimimiz sonucu ortaya çıkanın bizim algı birikintimizden çok daha farklı olduğu, hatta bazı zamanlar kendimizin de mikro ve makro düzeyde farklılıklara kapıldığımız, kültür ve topluma yöneldiğimiz veya onlar tarafından yönlendirildiğimiz (eşcinsellik örneğinde akla gelen kelimelerin kullanımı gerçekten oldukça uygun bir örnek buraya) ve ilkel forma ilk başta yabancı kaldığımız, daha sonra bu formdan ayrılır öteki halini aldığımızdır.

Dehşetin galibiyeti

Bauman üzerinden konumuzu bağlayacağız. Bauman, tıpkı bizim iddia ettiğimiz gibi, "algının yokluğunu algılayabildiğimiz zaman "hiç'in olduğunu" bilebileceğimizi, ve hiç kavramının "yüzleşilen, algılanan, tasarlanan" bir kavram olduğunu söyler. Ölümün, aklımızın bir yenilgisi olduğunu, ölümü düşünmemenin zorunlu bir çelişki doğurduğunu iddia eder. "Ne doğumum, ne de ölümüm bana benim deneyimlerim gibi görünebilir."

Buraya değinmemin sebebi, tüm bu sürecin yaşanmasına sebep olan şeyi gözler önüne sermek. Yenilgi. Farkındalığımız, anlayamama durumuma karşı kendiliğinden bir dehşet taşır ve bu dehşet, hiçlik ile yüz yüze olduğumuz ölüm konusu açıldığı vakit en belirgin şekilde ortaya çıkar. Alıntılıdığımız cümlede doğum ve ölüm kıyası önemlidir çünkü doğum da, ölüm de aynı hiçliğe yani tecrübenin ve farkındalığın yokluğuna atıfta bulunur ancak doğum aşılış bir hiçliktir, hiçlikten "gelinir" ve hiçliğe "gidilir". Yazının en başında değindiğimiz, insanın bilgi edinme sürecine dair farkındalığını kendine yöneltmesi durumu, işte tam da burada, bu dehşette belirir. Neredeyim? Nereden geldim? Nereye gidiyorum?

Nereden geldiğimiz sorusu her zaman merak uyandırır bile dediğimiz gibi bu hiçlik, aşılış bir hiçliktir, geri dönemeyiz, gözlemleyemeyiz ama yaşıyoruzdur, o yüzden doğumun dehşeti ancak ölümün dehşeti (ölüm dehşetinden ve süreç boyu çekilen acılardan ötürü doğumu, doğmuş olmayı suçlamak buna örnek olabilir) ile ortaya çıkar, tıpkı anın dehşeti gibi. Öleceğimiz insan farkındalığı için kesin bir bilgidir ve bu bilgimizin de farkındayızdır, bu yüzden nereye gittiğimizi tasavvur etmeye çalışır ve beceremez, dehşete düşeriz. Bu dehşet bizi şu anı sorgulamaya iter, Bauman'ın kitabında da değindiği gibi bu dehşeti (kitabında dehşet kelimesini kullanmasa dahi) bastırmayı kültür görev edinir, kültürün başarısız olduğu durumda ise bireyin intiharı yani tekrardan dehşetin galibiyeti gerçekleşir.

Parmak basmak istediğim nokta da burası, intiharın gerçekleşmemesi yani algının terk edilemeyen o sürekliliği, Bauman'ın deyişle "inatla, bıyıp usanmadan, sürekli orada" olması, olmayacağı durumunun doğurduğu dehşetten gelen istek, tüm bu kavramların ve kompleks dil sistemlerinin, iletişim becerilerinin bir sonucudur. İnsan, algısının sürekliliğin kurbanıdır, ona bağlıdır; vazgeçme olanağı, olağanüstü bir durumdur. Algı gerçekliğin kesinkes kavranmasına bağlıdır zira kavranmayan her şeyin dehşeti algıyı buna iter, dehşet algıyı sürekliliğe yani yaşamaya iter. Bauman'ın, Epikür'ün sözünden bahsederken

kültürün ilgili olduğunu söylediği aşkınlık arayışı yani "bir şeylerin bizle mezara gitmemesi" yine bu dehşetin doğurduğu bir durumdur.

Post-linguistik sonuç

O halde buradan çıkaracağımız sonuç, iktidar ilişkilerinin daha en başta zihinde, farkındalıkta başladığı, bu ilişkileri de dehşetin doğurduğudur. Dehşetimiz bizi en başta kavramların üretimine yönlendirir, varlığımıza ve yokluğ(umuz)a dair algı birikintimizi anlamak amacıyla kavramlar üretiriz ve bu durumu kavrarız, bu durumda düşüncelerimizin hapsedilmesi, iktidarın ortaya çıkışı değil yeniden üretilmesidir çünkü yukarıda uzun uzadıya anlattığımız üzere kavramlar, eşyanın doğası gereği ve doğasından öte bağlı oldukları durumlar açısından yönetilmeye müsaittir, pekâlâ yönetilir durumdadır ve bunun zorundalıdır. İktidar önce bilinçte ortaya çıkıp, dilde yeniden üretilmektedir.

Anarşist Kütüphane

Doç. Dr. Araştırmanı Öneririm
Doğum, ölüm, hiçlik, iktidar ve post-linguistik üzerine vızıldamalar

28.04.2023 tarihinde şuradan alındı: docdrarastirmanioneririm.substack.com

tr.anarchistlibraries.net